

*Коротенко Т. Ф.,
здобувач кафедри цивільного та
трудового права
Київського університету права
НАН України,
помічник судді Оболонського
районного суду м. Києва*

РОЛЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ У ВРЕГУЛЮВАННІ СПОРУ МІЖ СТОРОНАМИ

Вступ. Одним зі способів мирного врегулювання спору за участі суду в цивільному процесі України є визнання судом мирової угоди та у зв'язку з цим визнанням постановлення ухвали про закриття провадження по справі.

Наразі розпочато чергову судову реформу в Україні, розроблено Проект змін до Цивільного процесуального кодексу України (далі – Проект змін) [1], який спрямований на запровадження загальносвітових стандартів правосуддя.

У цьому Проекті змін виділено окрему главу «Врегулювання спору за участі судді», яка містить п'ять статей про підстави проведення врегулювання спору за участі судді, порядок призначення врегулювання спору за участі судді, порядок проведення врегулювання спору за участі судді, припинення врегулювання спору за участі судді та строк проведення врегулювання спору за участі судді.

Про роль суду першої інстанції у врегулюванні спору між сторонами

Підтримуючи в цілому ідею про активну роль суду у врегулюванні спору між сторонами, зупинимось на деяких особливостях цієї процедури, які, на наше переконання, повинні бути відображені в законодавстві.

По-перше, важливе значення має визначення підстав проведення врегулювання спору за участі судді. У Проекті змін до таких віднесено:

1. Справи, що виникають із сімейних правовідносин та спори щодо спадкування, незалежно від наявності відповідних заяв сторін.

2. Якщо до закінчення підготовчого засідання у справі сторони подали до суду спільну заяву про проведення врегулювання спору за участі судді.

3. За ініціативою суду за відсутності заперечень сторін.

По-друге, процедура врегулювання спору за участі судді повинна починатися за ініціативою учасників процесу, оскільки цивільний процес має диспозитивний характер, а суддя повинен бути незалежним і неупередженим арбітром.

З Проекту змін не зрозумілим є, чи проведення врегулювання спору є обов'язком суду, чи це його право ініціювати дану процедуру. Тобто, чи зобов'язаний суд відкриваючи провадження по справам, що виникають з сімейних правовідносин та спорів щодо спадкування відразу переходити до процедури проведення врегулювання спору за участі судді та зупиняти провадження по справі. У більшості випадків громадяни, які звертаються по даним категоріям справ, вже у досудовому порядку використали всі способи примиритися чи вирішити спір. Хоча останній варіант вирішення їхнього спору є примусове виконання судового рішення, ймовірна можливість їх примирення вже в судовому засіданні повинна бути надана.

По-третє. Проведення врегулювання спору за участі судді здійснюється у формі спільних та/або закритих нарад. Сторони мають право брати участь в таких нарадах у режимі відеоконференції в порядку, визначеному цим Кодексом. Спільні наради проводяться за участі всіх сторін, їх представників та судді. Суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участі судді для досягнення сторонами врегулювання спору. З урахуванням конкретних обставин проведення наради суддя може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання. На початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участі судді, права та обов'язки сторін. Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, направлені на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору.

І четверте. Строки проведення процедури врегулювання спору не повинні істотно впливати на загальні строки захисту прав, а також не створювати підґрунтя для зловживань з метою затягування процесу розгляду справи. Проектом передбачено, що врегулювання спору за участі судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення.

Висновки. Запровадження порядку врегулювання спору за участі судді в ЦПК України повинно поєднуватися з розширенням застосування інших альтернативних способів вирішення спорів. Рекомендаціями Ради Європи пропонувалося сприяти, де це необхідно, примиренню сторін як поза судовою системою, так і до чи в ході судового провадження, покладаючи на суддів як одне з основних завдань обов'язок сприяти дружньому врегулюванню спорів усіма можливими методами і з всіх дотичних питань до початку судового

провадження у справі чи на будь-якому етапі такого провадження [2]. Але враховуючи те, що наразі у судді районного суду м. Києва знаходиться у провадженні як мінімум 450 цивільних справ (не враховуючи участь у розгляді кримінальних справ, розгляд адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення), то дотримуватись строку 30 днів для проведення процедури врегулювання спору за участі судді по всім категоріям справ, що виникають з сімейних справ та справ щодо спадкування є фактично неможливим. Світова практика запровадження обов'язкового досудового врегулювання спору повинна стати паралельним альтернативним порядком для справ, що виникають із сімейних правовідносин та спорів щодо спадкування. В цих справах питання про проведення процедури врегулювання спору за участі судді вирішується в ухвалі про відкриття провадження у справі, хоча на цей час у судді відсутні відомості про те, чи доцільно в даному випадку застосування такої процедури. До таких справ краще за все застосувати обов'язкову досудову медіацію або інший порядок врегулювання, що і зменшить в цілому навантаження на суди.

Список використаних джерел

1. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrc.org.ua/upload/steps/1f7a9a447248438a4822aaffe5085fc1.pdf>.

2. Рекомендація (86) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 399 засіданні заступників міністрів 16 вересня 1986 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkksu.gov.ua/ua/mijnarodne-spivrobitnitstvo/perelik-dokumentiv-radi-evropi-u-sferi-sudochinstva/>.